

nikacja – Prowokacja – Profanacja, 11 maja 2015 r., Wydział Teologii Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie

Katedra Teologii Moralnej i Etyki Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie oraz Katedra Współczesnych Form Przekazu Wiary Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, zorganizowały 11 maja 2015 r. Ogólnopolską Konferencję Naukową. Spotkanie poświęcone było obecności *sacrum* w środkach masowego przekazu: *Sacrum w mediach. Komunikacja – Prowokacja – Profanacja*. Miejszem realizacji był Wydział Teologii Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie. Organizatorzy wyznaczyli sobie za cel przybliżenie tematyki korelacji przekazu medialnego z rzeczywistością transcendentną: czy i na ile twórcy mass mediów w sposób świadomy odwołują się do głębszych wartości ludzkiej egzystencji, a na ile posługują się przekraczaniem granic etycznych prowokacji? Do udziału w konferencji zaproszeni byli wszyscy zainteresowani przedstawionym tematem, a szczególnie przedstawiciele mediów, opiniotwórcy, kulturoznawcy i teologowie. Zaprezentowana przez organizatorów problematyka spotkała się z bardzo dużym zainteresowaniem w środowisku akademickim. W dyskursie wzięło udział 50 prelegentów z 13 ośrodków naukowych z całej Polski.

Sesja rozpoczęła się w kościele Wyższego Seminarium Duchownego Metropolii Warmińskiej „Hosianum” w Olsztynie, gdzie pod przewodnictwem ks. abpa Józefa Górzyńskiego sprawowana była Msza święta. Arcybiskup w wygłoszonej homilii podkreślił ważność przedsięwziętego tematu i podjęcia jego rozważania w ramach dyskursu naukowego. Mówił, że taki sposób dociekań daje możliwość czytelnego rozróżnienia sfery *sacrum* od sfery *profanum*,

które dzisiaj niejednokrotnie w swych granicach tracą należną im odrębność. Ich wyraźne rozgraniczenie jest podziałem fundamentalnym, tak w wymiarze chrześcijańskim, jak i powszechnym w ogóle. Nawiązując do rangi, jaką w świecie współczesnym zyskały sobie media, arcybiskup zadał pytanie, które może być konkluzją do prowadzonych rozważań w ramach konferencji: Czy przekaz medialny sam w sobie nie zyskał już na swój sposób miary sakralnej? Taka wymowa zorganizowanego sympozjum powinna wpłynąć na chrześcijańską postawę dzielenia się z innymi wypracowanymi wnioskami uczestników.

Początek konferencji w wymiarze naukowym miał miejsce w *Auli Minor* Wydziału Teologii. Rozpoczął je ks. abp Józef Górzyński. Po słowie inauguracyjnym wszystkich uczestników przywitał w imieniu dziekana Wydziału Teologii UWM, ks. dra hab. Jacka Pawlika SVD, prodziekan, ks. dr Jan Guzowski. Nawiązał on do 15 lat istnienia Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, a także do obchodzonego w roku 2015 jubileuszu 450-lecia Wyższego Seminarium Duchownego „Hosianum”. W ramach powitania, słowa pozdrowienia przekazał także z ramienia Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, o. dr Mirosław Chmielewski CSsR, adiunkt w Katedrze Współczesnych Form Przekazu Wiary w Instytucie Teologii Pastoralnej i Katechetyki KUL. Dokonując wprowadzenia w bezpośrednią część obrad sympozjum, o. Mirosław – jako współorganizator konferencji – objaśnił temat i uzasadnił, że ze względu na nastawienie ku człowiekowi, każde *sacrum* zawiera w sobie pierwiastek medialny. Wyraźnie należy jednak rozgraniczyć medialność *sacrum* od sakralności mediów.

Na naukowy całokształt konferencji składały się obrady plenarne w dwóch panelach głównych oraz w poszczególnych sekcjach tematycznych. Podczas pierwszego panelu, którego moderatorem był o. dr Mirosław Chmielewski CSsR (KUL), audytorium wysłuchało trzech prelekcji. O. dr hab. Mirosław Pawliszyn CSsR (UWM) w wystąpieniu *Sacrum jako kategoria niemedialna* przedkładał, że niemożliwe jest, aby język zachwyty wyrazić językiem bytu, tym bardziej że nie istnieje „niewinna kamera ani niewinne pióro”, które przecież stają się sposobem przekazu treści ludzkiej fascynacji. Odnosząc się do kultury starożytnej Europy i Bliskiego Wschodu oraz tradycji biblijnej w jej uwarunkowaniach kulturowych, ks. dr hab. Jan Klinkowski (PWT) wygłosił referat pt. *Znaczenie słowa i symbolu w przekazie medialnym kultury starożytnej i tradycji biblijnej*. Przedstawił on zarys dorobku kultury antycznej, jaki wypracowała ona w zakresie przekazu treści słownej i podejścia do wartości słowa. Odnosząc się do tożsamości kulturowej współczesnego człowieka, wskazał także na model tworzenia się kodu symbolu, który stawał i staje się nadal nośnikiem krótkiej formy przekazu dużej ilości treści. Ks. dr hab. Andrzej Draguła (US), kończąc pierwszą sekcję obrad plenarnych, wygłosił referat *Sacrum zdeformowane*.

O prasowych karykaturach religijnych i reakcjach na nie. Prelegent zestawiał ze sobą koncepcję wolności słowa z publikacją karykatur religijnych jako wyrazu pochodnej owej wolności. Wskazał, że przedmiotem tak pojętej krytyki jest przede wszystkim chrześcijaństwo i islam. Kwestię prasowej karykatury konfesyjnej ujął w aspekcie teologicznym, interpelując o profanację wynikającą z formy ikonicznego bluźnierstwa jako deformacji *sacrum*. Pozostawił on także dylemat podjęcia adekwatnej reakcji z punktu widzenia teologii oraz prawa cywilnego.

Druga oraz trzecia część panelu miały charakter obrad w poszczególnych sekcjach, a te podzielone były ze względu na wiodący temat. Myśl tematyczna została sprecyzowana przede wszystkim w odniesieniu do obecności *sacrum* w poszczególnych przestrzeniach medialnych. I tak: z udziałem dziewięciu prelegentów odbyła się sekcja *Sacrum w radio i prasie*; pięciu referentów wypowiedziało się odnośnie do *Sacrum w filmie*; kolejnych czterech skupiło się wokół tematu *Sacrum w cyberprzestrzeni*; pięciu prelegentów odniosło się do *Sacrum w kulturze i religiach*.

Mówcy w powyższych blokach tematycznych zmierzali się z odzwierciedleniem sfery *sacrum* w reportażu, przekazie medialnym w ogóle, jak również u wybranych autorów, np. Chestertona, wybranych pism, np. „Posłańca Warmińskiego”, czy wybranych redakcji, np. francuskiego tygodnika „Charlie Hebdo”. W wymiarze „pokorny, lubiany, kontrowersyjny”, ukazany został także pontyfikat papieża Franciszka prezentowany na łamach tygodników opinii. Przedstawienie przekazu filmowego w ujęciu teologicznym jako *locus theologicus* – źródło, z którego teologia czerpie przesłanki do przedkładania nauki – stało się odzwierciedleniem, jak ważne miejsce w kształtowaniu osobowości zajmuje w czasach współczesnych film. I choć owo *miejsce teologiczne* jest źródłem drugorzędym, to edukacja filmowa stanowi bardzo ważną przestrzeń w przekazie wartości, czy to na sposób jawny, czy ukryty. Prelegenci odnosili się do konkretnych produkcji filmowych. W poszczególnych wystąpieniach człowiek przedstawiony został jako podmiot stojący przed wyzwaniem koniecznego ustosunkowania się do sfery *sacrum*. Poszukiwał i znajdował ją w personalnym odniesieniu względem immanentnej transcendencji, czego przykładem był główny bohater filmu Pawła Ługina, pt. „Wyspa”, ale także uparcie dopatrywał się jej w samym sobie, tworząc swoisty wymiar nowej duchowości. W filmie „Poza szatanem” Bruno Dumonta, pierwszoplanowa postać zdaje się promować tworzenie transcendentnego wymiaru na mocy, tylko i wyłącznie, indywidualnego świata wierzeń.

Oddzielny temat stanowiło odniesienie się do przekazu internetowego jako do potencjalnego, jednak nie wolnego od niebezpieczeństw manipulacji i zgor-

szenia sposobu w przekazywaniu treści sfery sakralnej. Prelegenci na podstawie aktualnie przeprowadzanych badań i ankiet zaprezentowali konkretne statystyki dotyczące posługiwania się wybranymi portalami internetowymi i obecnymi w nich treściami natury religijnej. Serwis internetowy „YouTube” zobrazowany został jako możliwe narzędzie Nowej Ewangelizacji, a występujące wyłącznie na drodze internetowej „memy” jako osobliwa forma przekazu wiary. Temat *sacrum* obecny w innych kulturach i religiach przedłożony został m.in. w obszarze medialnego przekazu stacji telewizyjnej „Al Jazeera” i obecnego w nim religijnego wymiaru islamu oraz w obszarze polskich mediów romskich i pojęcia *sacrum* z perspektywy Romów.

Kolejne sekcje ujęto w następujących tematach: *Duchowość w przekazie medialnym*, z udziałem pięciu prelegentów; *Pedagogiczny aspekt sacrum*, z udziałem pięciu prelegentów; *Naruszone sacrum – manipulacja, etyka*, z udziałem pięciu prelegentów; *Ecclesia – Martyria*, z udziałem trzech prelegentów; *Reklama – szansa czy zagrożenie?*, z udziałem czterech prelegentów.

W powyższych wystąpieniach można było usłyszeć m.in. o wpływie przekazu medialnego na wizerunek kształtowania ludzkiego ciała w jego aspekcie sakralnym. Mówcy zwrócili uwagę na „ciało-centryczny” charakter mediów i idące za tym niebezpieczeństwo. Takie podejście wiązać się bowiem może z próbą uczynienia z ciała swego rodzaju chwytliwego obiektu ku pozyskaniu odbiorcy, a także stworzenia w człowieku silnej potrzeby wygenerowania stylizowanej sylwetki, nawet za proporcjonalnie niewspółmierną cenę. Szczególne miejsce w kreowaniu obrazu piękna ludzkiego ciała zajmuje reklama. W odniesieniu do popularyzacji promowania produktów i usług można było usłyszeć o funkcjonowaniu spotu reklamowego w wymiarze „reżimu obrazowania” i „reżimu patrzenia”. Pojęcia te wyjaśnione zostały jako pewne reguły, przyjęte normy, motywy, które wykorzystuje się w ramach konstrukcji konkretnego dzieła reklamowego oraz te, które przyzwalają lub zabraniają na przyglądanie się danemu obrazowi czy obiektowi. Prelegenci zaakcentowali, że globalny rozwój w cyberprzestrzeni nie jest utożsamiany z rozwojem samej tylko techniki, lecz także z głębokimi przemianami świadomości, zwyczajów i w ogóle życia współczesnego człowieka. Media, prezentując atrakcyjne i gotowe modele życia wpływają na kształtowanie się modelu zachowań w sposób niejednokrotnie pierwszoplanowy. Dochodzi wręcz do „medialnej stygmatyzacji” rzeczywistości, w tym także rzeczywistości religijnej i obecnej w niej sfery *sacrum*. Odbiorca może przyjmować to wszystko, co jest mu oferowane w przekazie medialnym na sposób bezrefleksyjny. Referenci podkreślili, że potrzeba nabywania umiejętności rozumnego interpretowania otrzymywanych komunikatów, ich selektywnego wyboru oraz krytyczno-refleksyjnego podejścia odbiorcy.

Oprócz akcentowania oddziaływania medialnego przekazu na współczesnego człowieka, w poszczególnych wystąpieniach podnoszono samą obecność w teletransmisjach szeroko pojętych wątków o tematyce duchowej. Podjęty został temat ukazania obecnej w internecie duchowości ignacjańskiej, a także treści w ogóle odnoszących się wprost do Boga jako koniecznych w przekazie języka medialnego. Przywołany został wkład papieża Benedykta XVI jako przykład upominania się o obecność sfery *sacrum* w przekazie medialnym.

Obrady plenarne, którym przewodniczył ks. dr Marek Jodkowski (UWM), zakończyły konferencję *Sacrum w mediach. Komunikacja – Prowokacja – Profanacja*. Ks. dr Jarosław Woźniak (KUL), wygłaszając referat pt. *Sacrum w telewizji lokalnej na przykładzie lubelskiego ośrodka telewizji publicznej*, zwrócił uwagę na konieczność szukania nowych sposobów przybliżania człowiekowi zakresu *sacrum*. Odwołując się do ponad dwudziestoletniego funkcjonowania samodzielnego ośrodka Telewizji Lublin, prelegent zobrazował jej dotychczasowy wkład w faktyczne przybliżenie odbiorcy rzeczywistości *sacrum*. Dr Monika Kacprzak (WSKSiM), mówiąc o mediatyzacji relacjach międzyludzkich, przedłożyła wystąpienie pt. *Skradzione symbole – język sacrum w medialnym dyskursie*. W jej wypowiedzi usłyszeć można było o „dekoracyjnej”, odezwanej od pierwotnego przesłania roli tradycji kulturowych i „okradania” kategorii religijnych z ich subtelnej głębi znaczeniowej. O. dr Mirosław Chmielewski CSsR (KUL) zakończył naukowy dyskurs konferencji wystąpieniem pt. *Między prowokacją a profanacją – sacrum chrześcijan w europejskich mediach. Studium przypadków*. Autor podkreślił, że przekaz medialny coraz częściej staje się przekazem zawierającym zjawisko prześladowania, a nawet narzędziem aktów przemocy względem chrześcijan. Analizując wybrane przypadki medialnych szykan, prelegent ukazał obszary oraz metody prowokacji i profanacji rzeczywistości *sacrum* chrześcijan w Europie.

Naukowa debata na temat obecności *sacrum* w mediach nie wyczerpała ani treści odnoszących się do samej sfery *sacrum*, ani do rzeczywistości medialnej. Podsumowujący obrady ks. dr Marek Jodkowski (UWM) odniósł się do zakresu podjętej tematyki jako do obszaru szczególnie aktualnego dla współczesnego odbiorcy, a w związku z tym, domagającego się wciąż nowelizowanej refleksji środowisk naukowych.

Ks. Michał Kuciński
Lublin